

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF INTERETHNIC AND INTERCULTURAL RELATIONS

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-228-9-39>

UKRAINIAN STUDENTS' POLITICAL ASSESSMENTS WITH THE PREDOMINANCE OF NATIONAL OR GLOBAL IDENTITY

ПОЛІТИЧНІ ОЦІНКИ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ ІЗ ПЕРЕВАЖАННЯМ НАЦІОНАЛЬНОЇ АБО ГЛОБАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Vasiutynskiy V. O.   **Васютинський В. О.**

*Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Chief Researcher*

*Dpt. of Psychology of Mass and Communities
Institute of Social and Political Psychology*

*National Academy of Educational Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

*доктор психологічних наук, професор,
головний науковий співробітник*

*лабораторія психології мас і спільнот
Інститут соціальної та політичної*

*психології НАПН України
м. Київ, Україна*

Головним фактом громадсько-політичного життя сучасної України є російсько-українська війна, що розпочалася 2014 р. і набула широкомасштабного характеру у 2022 р. У великому переліку причин цієї війни найбільш вагомою видається боротьба за ідентичність: росіяни намагаються змусити українців відмовитися від української ідентичності на користь російської, а українці прагнуть зберегти себе як українців.

Від здобуття незалежності 1991 р. ідентичність українців пройшла істотну еволюцію. За даними 1996 і 1999 рр., національний рівень самоідентифікації населення України був виражений слабше, ніж локальний, а переважало поєднання локально-регіональної ідентичності з національною. Натомість глобальна, загальнолюдська ідентичність поступалася як локальним, так і національному рівням [1]. Проте наступний розвиток українського суспільства в умовах державної незалежності та постійного інформаційного тиску з боку Росії зумовив посилення загальноукраїнської ідентичності, яка стала переважати й локальну, і глобальну (див., напр., [2]).

Виявлення залежностей політичних оцінок, що їх дають українські студенти, від їхньої національної і глобальної ідентичності стало одним із завдань проведеного дослідження.

Наприкінці квітня – початку травня (це був третій місяць нової стадії російсько-української війни) було проведено онлайн-опитування студентів 35 вишів із різних регіонів України.

Усього опитано 2202 особи, у т. ч. в Києві – 837 (38%), у Центрі – 366 (16.6%), на Заході – 478 (21.7%), на Сході – 521 (23.7%). Непропорційне перевищення частки київських студентів суперечить соціологічним вимогам до опитувань, але не заважає пошукові психологічних закономірностей.

Серед опитаних жінки становили 85.4%, що пояснюється залученням переважно студентів гуманітарних спеціальностей.

Середній вік респондентів – 20.3 року. Виділено п'ять вікових груп: 17–18 років – 33.4%, 19–20 – 44.1%, 21–24 – 14.3%, 25–34 – 5.1%, 35–44 роки – 3.1%. Більшість респондентів – особи «традиційного» студентського віку.

Запропонована студентам анкета складалася з п'яти частин.

У першій було наведено 10 пар різних соціальних суб'єктів (на зразок «Моя соціальна група – Українське суспільство»), які взаємодіють або взаємодіяли одні з одними і в стосунках між якими неминуче виникали певні проблеми. Потрібно було за 5-бальною шкалою семантичного диференціала оцінити, хто із цих суб'єктів був або є більше винним у цих проблемах.

Найактивніше звинувачувано російську владу на чолі з Путіним, колишню радянську владу, олігархів і мафію, а найменше – теперішню українську владу на чолі із Зеленським.

За аналогічною шкалою було оцінено зміст другої частини анкети, де порівнювано 12 пар етнічних суб'єктів (напр., «Українці – Росіяни»). Найбільш винуватими перед українцями виявилися росіяни, меншою мірою – білоруси, німці та угорці, що вочевидь відображає стан актуальних міждержавних відносин. Найменше звинувачувано поляків, євреїв, словаків і чехів, болгар.

Третя частина містила 10 висловів з оцінкою (за 5-бальною шкалою) ефективності дій різних суб'єктів української влади під час теперішніх воєнних подій. Найвищі оцінки дістали командування ЗСУ, президент Зеленський і його команда, ЗМК та місцева влада; найнижчі – парламентська опозиція на чолі з Порошенком.

Четверту частину склали дев'ять пунктів питальника з колективного нарцисизму [3], переформульованих для української вибірки: респонденти оцінювали (за 6-бальною шкалою) ставлення

представників інших національностей до українців. За сумою оцінок респондентів поділено на три групи на основі квартилів: низький рівень колективного нарцисизму – 25.4%, середній – 48.5%, високий – 25.5%.

У п'ятій частині було подано методичку ІВАН (ідентифікації з усім людством) [4]. Тут студенти визначали за 5-бальною шкалою своє ставлення до членів своєї громади (хто це – на їхній власний розсуд), до українців як своєї спільноти, до людей з усього світу. Аналогічно попередній методичці визначено по три групи респондентів за низьким, середнім і високим рівнем ідентифікації з громадою (23.5%, 51.8% та 23.2%, відповідно), українцями (26.2%, 46.9%, 25.9%) та людством (24.3%, 49.5%, 24.7%).

Подібність відсоткових розподілів є лише позірною, бо за всіма показниками було задано однаковий принцип поділу – на основі квартилів. Насправді середні бали показують, що найвищою є ідентифікація з українцями (38.5 із 45 максимально можливих балів), далі йде ідентифікація з громадою (33.8), а найнижчим виявився рівень ідентифікації з людством (29.9).

Для окремого аналізу респондентів було поділено за ознаками ідентифікації себе з українцями (національна ідентичність – НІ) і людством (глобальна ідентичність – ГІ). Виділено групи ідентифікованих національно (525 осіб, або 23.8%) і глобально (565, або 25.7%). В оцінках перших НІ була вираженою сильніше (не за «сирими» балами, а за узагальненим рівнем), ніж ГІ: високий рівень першої проти середнього або низького рівня другої і середній – проти низького. У другій групі мало місце обернене відношення: ГІ перевищувала НІ. Респондентів, у яких рівні обох ідентичностей були однаково низькі, середні або високі, надалі не враховувано.

Порівняно середні показники представників обох груп. Значущі відмінності зафіксовано у 24 випадках.

Насамперед варто констатувати зрозумілу різницю в рівнях колективного нарцисизму. У носіїв НІ він становив 44.2 бала із 54 можливих, а в носіїв ГІ – 37.1 ($p \leq .000$), що підтверджує надійність отриманих розподілів за показниками ідентичності.

Ми визначили дев'ять даних студентами політичних оцінок, де різниця між двома групами була найбільшою. Частина їх стосується до суб'єктів російсько-радянських впливів. Найбільше звинувачувано російську владу на чолі з Путіним (у групі НІ 4.7 бала, ГІ – 4.4), росіян (4.7 і 4), радянську владу (4.5 і 3.9), білорусів (3.9 і 3.5; в усіх цих випадках $p \leq .000$). Із меншою, але теж значущою різницею носії НІ активніше звинувачували угорців, німців, українську владу періоду 1991–2014 рр., олігархів, мешканців Криму і Донбасу, російськомовних жителів України, молдован, румунів і турків.

Слід звернути увагу на оцінку російської влади на чолі з Путіним і росіян як народу або суспільства. Носії НІ оцінили їхні провини перед українцями однаково високо – по 4.7 бала. Натомість частина носіїв ПІ намагається вбачати різницю між першою і другими (4.4 і 4, $p \leq .000$), покладаючи на владу більшу провину, ніж на народ.

Друга категорія показників відображає відмінності в оцінці ефективності чинної української влади та опозиції: Зеленський і його команда діють ефективно (у групі НІ 4.5 бала, ПІ – 4), Зеленський і його команда діють неефективно (1.8 і 2.4), опозиція на чолі з Порошенком діє ефективно (1.5 і 1.9; в усіх випадках $p \leq .000$). Отже, носії НІ позитивніше ставляться до влади на чолі із Зеленським, тоді як у групі ПІ влада має відносно нижчу прихильність, а опозиція – відносно вищу.

На окрему увагу заслуговують ще два показники. Високо оцінено ефективність Збройних сил України, але вище її оцінили носії НІ: 4.8 проти 4.3. Натомість керівництво освітньої галузі дістало відносно вищу оцінку в групі ПІ: 2.4 і 2.8 (в обох випадках $p \leq .000$).

Узагальнюючи, можна сказати, що в оцінках носіїв ПІ звинувачувальний ухил виражено набагато сильніше, ніж у групі ПІ, особливо в просторі власне політичного дискурсу.

Тяжіння до НІ зумовлює більш високий рівень схвалення керівництва ЗСУ і чинної влади на чолі із Зеленським та критичне (на думку автора, незаслужено) ставлення до опозиції на чолі з Порошенком.

У менш політизованих сферах громадського життя на зразок освіти сильніше увиразнюються позитивні оцінки носіїв ПІ. Частині їх також притаманне бажання виправдати російський народ порівняно з російською владою.

Література:

1. Коржов Г. О. Особливості територіальної ідентифікації населення сучасної України. *Український соціум*. 2010. № 2 (33). С. 31–43. <https://doi.org/10.15407/socium2010>
2. Грицак Я. Українська ідентичність. *Критика*. 2016. № 3–4. С. 18–21.
3. Golec de Zavala A., Cichocka A., Eidelson R., Jayawickreme, N. Collective narcissism and its social consequences. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2009. № 97 (6). P. 1074–1096. DOI: 10.1037/a0016904
4. McFarland S., Webb M., Brown, D. All humanity is my ingroup: A measure and studies of identification with all humanity. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2012. № 103 (5). P. 830–853. DOI: 10.1037/a0028724